e-ISJN: A4372-3088
p-ISJN: A4372-3089

ISSN: 2394-3122 (Online)
ISSN: 2394-6253 (Print)
Impact Factor: 6.03

Volume 11, Issue 12, December 2024

SK International Journal of Multidisciplinary Research Hub

Journal for all Subjects

Research Article / Survey Paper / Case Study

Published By: SK Publisher

(www.skpublisher.com)

A Monthly Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access Multidisciplinary & Multilingual International Journal

Special Issue: Two Day National Interdisciplinary Conference on "Script Writing"

Organised by: Department of Languages, Shankarlal Khandelwal Arts, Science & Commerce College, Akola, Maharashtra 444002.

(Sponsored by Pradhan Mantri Uchchatar Shiksha Abhiyan Grants to Strengthen Colleges)

संहितालेखन म्हणजे काय? स्वरूप, रचनातंत्र

प्रो. डॉ. ममता इंगोले[1]

मार्गदर्शक तथा प्रोफेसर व मराठी विभाग प्रमुख

डॉसिन्हा कला व विज्ञान महाविद्यालय पातुर .एन.एच.,

तापातुर ., जि. अकोला

प्रा. निवृत्ती ना. वरखेडे[2]

(प्रभारी प्राचार्य) मराठी विभागप्रमुख,

जय बजरंग कला महाविद्यालय चान्नी,

ता. पातुर,जि. अकोला

DOI: https://doi.org/10.61165/sk.publisher.script.writing.2024.55

व्यावहारिक मराठी शब्दकोशात या शब्दाचा अर्थ वेदांचा साररूप भाग " संहिता ",शास्त्रप्रतिपादक मूलग्रंथ, गद्यपद्य लेखनाची मांडणी असलेले पाठ्यनियमविधी आदींचा संग्रह-,मूळआवृत्ती असा दिला आहेहा अर्थ पाहता समाजहितोपयोगी ज्ञान असलेले . याशिवाय एकत्र ठेवणे.संग्रहित पुस्तक किंवा ग्रंथ असा अर्थ होतो,जोडणे वेदादी संस्कृत साहित्यातील लोकांचे नियम आदीआधारित ज्ञानाचे संग्रह करून त्यांचे संयोजन करणे असाही अर्थ इतरत्र काढलेला दिसून येतोया सर्व मांडलेल्या विचारातून . .समाजाच्या हिताचा अर्थ लक्षात घेऊन त्या दृष्टीने मांडणी केलेले पुस्तक असाच अर्थ प्रतिपादित होतो

संस्कृत साहित्यात गर्गसंहिता.या नावाने खूप काही शब्द दिसून येतात "संहिता", भृगु संहिता, चरकसंहिता, शिवसंहिताहे ... त्या नावाचे -इत्यादी अनेक शब्दांतून या ग्रंथांमधून त्या.वेदांमधील असलेले साररूप ग्रंथ संहिता या नावाने ओळखले जातात संस्कृत .आणि त्या दृष्टिकोनातून त्यांना महत्त्वही प्राप्त झाले आहे .सखोल ज्ञान त्या ग्रंथांमध्ये असल्याचे दिसून येते साहित्यातील या ज्ञानाव्यतिरिक्त समाजाचे हित एकत्र गुंफण्यासाठी जे काही परिपाठ आपल्याला त्या पुस्तकात दिसून येतात -कविता-कथा-नाटक-यामध्येही पुन्हा चित्रपट .त्या दृष्टीने वर्तमान काळातीलही ग्रंथ किंवा पुस्तकांचाही विचार केला जातो इत्यादी ...कादंबरीघटकांचा समावेश होतो.

नाटकाची संहिता,चित्रपटाची संहिता ही दृश्यात्मकतेचा आभास निर्माण करतेतर कथा .,कविता,कादंबरी या साहित्य प्रकारांमध्ये शब्दांना फार महत्त्वाचे स्थान असतेकिंबहुना ती .या तीनही प्रकारात शब्दातून दृश्य निर्माण करण्याची ताकद असते. असावीलागतेशंकर .शब्दातूनच डोळ्यासमोर एक दृश्य निर्माण व्हावं एवढी ताकद त्या कलाकृतीतील शब्दांमध्ये असावी लागते . वळीवाच्या पावसाअगोदर सुटणारा सुसाट वारा .या कथेतून संपूर्ण दृश्य आपल्या डोळ्यासमोरच उभे राहते "वळीव" पाटील यांच्या आणि आलेला पाऊस यामुळे झाडांचे जमिनीला टेकने,खोपटीला लावलेली कुऱ्हाड, हे सर्व दृश्य अगदी डोळ्यासमोर जसेच्या तसे

© 2024, SK Publisher All Rights Reserved

उभे राहते-मन-तन .जणू काही त्या पात्रांमध्ये आपणही एक मुकभूमिका घेऊन बाजूलाच बसलेले आहोत असे स्वतःला वाटते. .लेखकाची असते त्या-बुद्धी आणि विचाराने वाचकाची तंद्री लावून त्याला खिळवून ठेवणे ही ताकद त्या

शब्दांमधून दृश्यात्मकता उभी करण्याची ही ताकद नाटक किंवा चित्रपटात नसली तरी चालेल कारण नाटक किंवा चित्रपटाची संहिता ही नाटकातील अनेक कलावंतांच्या हाती असून ती दृश्यात्मक स्वरूपात रंगभूमीवरील नेपथ्याच्या माध्यमातून समोर बसलेल्या समूहाला तसा आभास निर्माण करून दाखवल्या जाऊ शकतेतसेच चित्रपटातही ती मूळ कलाकृती . नट,कोरिओग्राफर,संगीत दिग्दर्शक अशा अनेक लोकांसमोर जाऊन त्यामध्ये बरेच बदल करून ती लोकांसमोर तयार करून सादर केली जाते ही वेगवेगळ्या ठिकाणी वेगवेगळ्या रूपात सादर होऊ"संहिता" अशाप्रकारे.शकते .

साधारणतः समाजातील सर्वच लोक जीवन जगत असताना सर्वच घटना बघत असतातपरंतु लेखक हा विशिष्ट घटनांकडे . किंवा असेही म्हणता येईल .खूप काही घटना अशा असतात की त्या सर्वांनाच परिचयाच्या असतात.विशिष्ट नजरेने पाहत असतो की नाटक'चित्रपट'कथा, कविता, कादंबरी यामधून वर्णन केलेले सर्वच विषय हे सर्व लोकांच्या परिचयाचे असतात ;परंतु त्या घटनेला साहित्यरूपात प्रगट करणे हे सर्वांनाच शक्य होत नाहीबऱ्याचदा असे होते., की संहितेतील प्रत्येक गोष्ट आपल्याला माहीतही असते आणि समजते सुद्धा परंतु त्या घटनेकडे त्या दृष्टिकोनातून सर्वसामान्य माणूस बघत नाहीपरंतु साहित्यिकाचा . हाच तो फरक सर्वसामान्य माणूस किंवा प्रेक्षक .दैवीगुण लाभलेली ही मंडळी त्या घटनेकडे एका विशिष्ट नजरेतून पाहत असते लेखकाकडे ती शोधकदृष्टी असते आणि या शोधकदृष्टीतूनच तो सर्व घटनांचे अव.किंवा वाचक यांच्यामध्ये असतोलोकन करीत असतोती घटना दिसताच तिला आपल्या मनातील शब्दशिंपल्यांमध्ये गुंफून वेगवेगळ्या फुलांच्या माळीमध्ये रूपांतरित करीत . आणि ही ताकद त्यांनी वापरलेल्या .जीवनानुभावाचा सारांश मांडण्याची ताकद त्या साहित्यिकांमध्ये असावी लागते .असतो एखाद.शब्दांवर आधारित असतेी घटना साहित्यिक पाहतो आणि आपल्या मनात त्या घटनेसंबंधी सखोल चिंतन,मनन,मंथन करून आणि मग शेवटी लेखन करतो.

आपल्या मनामध्ये असलेल्या भावना लोकांपर्यंत पोहोचून त्यातून समाज जागृती व्हावी हा मूळ उद्देश प्रत्येक संहितेमागे असतो किंवा तो असायलाच हवाआणि तो मूळ उद .्देश जेवढा प्रामाणिक तेवढा तो लोकांच्या मनाचा ठाव घेऊन जातोपरंतु लेखनाआधी सखोल चिंतनाची .प्रत्येकच संहिता लोकांना आवडेलच याची कोणीही शाश्वती देऊ शकत नाही. समाजाला संबोधित करायचे आहे आणि हे संबोधन शब्दांमधून कमीत.मला काहीतरी संदेश द्यायचा आहे .आवश्यकता असते कमी शब्दांमधून खूप मोठा संदेश लोकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी सखोल चिंतन .मंथनाची आवश्यकता असते-मनन-

प्राचीन ऋषीमुनींचे ध्यान हे सखोल चिंतनाचाच एक परिपाक आहे वर्तमानकाळात .

ट ट-ला-।र री-ला-।

जन रोज ।काव्य करी ॥

याप्रमाणे साहित्य निर्माण होत आहेआणि ते साहित.्य स्वतःला साहित्यिक झाल्याचे समजून घेणाऱ्या लेखकाव्यतिरिक्त इतर कुणी वाचत असेल का?हा सुद्धा एक मोठा प्रश्न आहेवर्तमान काळात स्वयंघोषित साहित्यिकांचा सुळसुळाट झाल्याचे दिसून . .येते

श्रेष्ठ साहित्यिक विही कादंबरी लिहिण्यासाठी खूप "ययाती " खांडेकर यांनी.स. वर्षे लावली म्हणून तिच्यामध्ये ते रसतत्व निर्माण झाल्याचे दिसून येतेती कादंबरी लिहिताना खूप वेळा शब्द आणि वाक्यांना जोडावे आणि तोडावे लागले असे लेखक . आपण ज्या ठिकाण .अशी साहित्यासंबंधीची पवित्रता ज्या साहित्यिकांमध्ये असते ती संहिता अमर होऊन जाते.म्हणताती राहतो त्या परिसरातील प्रश्न किंवा समस्या सांगता आली पाहिजेतकाळवेळेचे भान ठेवून आपली कलाकृती कालातीत ठरावी हा . .उद्देश लेखकाकडे असावा

रामायणमहाभारत या प्राचीन कालखंडातील कथा प्राचीन काळातही तितक्याच महत्त्वाच्या होत्या तेवढ्याच आजही - महत्त्वाच्या आहेत वभविष्यातही तेवढेच महत्त्व त्या कथांमधून दिल्या जाणाऱ्या उपदेशांना राहीलसाहित्यिक जे लिखाण . करतो ते काल्पनिक नसते ते वास्तवच असतं फक्त त्या वास्तवाला थोडीशी काल्पनिकतेची जोड देऊन ते रंजक असाव .आणि त्यासाठी शब्दांची किमया तेवढी महत्त्वाची ठरते.लागतं

संहिता ही कथा,कविता,कादंबरीरूपात असताना थांबतत्यामधील शब्द किंवा वाक्यांना .थांबत लिहिल्या जाऊ शकते- .आपली कलाकृती प्रभावी होण्यासाठी शब्द हे प्रभावी व मोजके असावे लागतात .नाविन्याची जोड दिल्या जाऊ शकते

संदर्भ:

१) विकिपीडिया स्त्रोत

२) राजहंस व्यावहारिक मराठी शब्दार्थकोश. मो.वी. भाटवडेकर.

:::. Cite this article .:::

इंगोले, प्रो. डॉ. ममता. & वरखेडे, प्रा. निवृत्ती ना. (2024). संहितालेखन म्हणजे काय? स्वरूप, रचनातंत्र. Two Day National Interdisciplinary Conference on Script Writing, 274–276.

https://doi.org/10.61165/sk.publisher.script.writing.2024.55